

GLAUB KRISZTIÁN

Sport és/vagy politika

Farkas Mihály és a Budapesti Honvéd labdarúgó csapata

Az 1945-ös esztendő komoly változást hozott Magyarországon életében. A világháborús vereség, az ország romba dőlése, javainak és polgárainak pusztulása komoly feladat elé állította a társadalmat. Az 1945 és 1947 közötti úgynevezett koalíciós években még úgy tűnt, hogy megvan az esély egy demokratikus, független Magyarországon létrejöttére, ami megegyezett a társadalom többségének akaratával. Másként gondolkodtak azonban erről a Szovjetunióban, illetve a Vörös Hadsereg nyomában Magyarországra érkező úgynevezett „moszkovita” politikusok körében. Rákosi Mátyás¹ és elvtársai célja már kezdetektől a magyar demokrácia tudatos megsemmisítése és egy szovjet típusú rendszer létrehozása volt. Ezt a folyamatot segítette, hogy a kommunisták támaszkodhattak az országban állomásozó szovjet hadsereg erejére, valamint a szintén szovjet befolyás alatt álló – Kliment Vorosilov² marsall által elnökölt – Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) közvetett támogatására is. Az 1947-es „kékcédulás” választásokon már ügyesen taktikázva, illetve a terror eszközeitől sem visszariadva sikerült a Magyar Kommunista Pártnak a politikai hatalmat megszereznie, amelyet felhasználva a következő évben kikényszerítették az egyesülést a Szociáldemokrata Párttal, miután azt „megtisztították” a nemkívánatos „jobboldali” elemektől. Az új párt – a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) – ezek után nagy lendülettel kezdett hozzá az ország gyökeres, sztálinista típusú átalakításához.

¹ Rákosi Mátyás (1892–1971): Tisztviselő, hivatásos forradalmár, politikus. 1910-ben tagja lett a Szociáldemokrata Pártnak. Az első világháború során 1915-ben orosz fogságba esett, ahonnan csak 1918-ban tért vissza Magyarországra. Hazatérve belépett a Kommunista Magyarországi Pártjába. A Tanácsköztársaság alatt kereskedelmi, majd a szociális termelésért felelős népbiztos lett. A kommun bukása után Ausztriába menekült. 1924-ben visszatért Magyarországra, ahol nem sokkal később letartóztatták, majd lázadás miatt nyolc és fél év börtönre ítélték. 1934-ben a Tanácsköztársaság alatti tevékenysége miatt újra perbe fogták, és életfogytiglani börtönre ítélték. 1940-ben Vas Zoltánnal a Szovjetunióba távozhatott. Rákosi Mátyás személyesen csak a többi kommunista vezető után, 1945. január 30-án tért vissza Magyarországra. 1945–1948 között az MKP, majd 1948–1953 között a MDP főtitkára, illetve 1953–1956 között első titkára. 1952–1953 között miniszterelnök. 1956-ban lemondott első titkári tisztségéről, és a SZU-ba távozott. Visszatérési szándékát a kádári vezetés megakadályozta. 1962-ben kizárták az MDP utódpartjából, az MSZMP-ből.

² Kliment Jefremovics Vorosilov (1881–1969): Szovjet marsall, eredetileg géplakatos. 1903-tól a bolsevik párt tagja. Az 1917-es bolsevik hatalomátvétel után a Forradalmi Katonai Bizottság polgári ügyekben illetékes komisszárja. Az orosz polgárháborúban az 1. lovashadsereg vezetője. Sztálin közeli barátja és bizalmasa. 1921-től haláláig az SZK(b)P Központi Bizottságának tagja. 1925-től a Katonai Tanács Elnöke, 1934–1940 között honvédelmi népbiztos. 1935-től a SZU marsallja. 1945–1947 között a magyarországi szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke. 1953–1960 között a SZU államelnöke.

A sportélet átformálására valamivel később, az 1949-es esztendőben került sor, bár az Országos Sporthivatal (OSH) már 1948. március 5-én megalakult a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumon belül a kommunista Hegyi Gyula³ vezetésével.⁴ Természetesen a legnépszerűbb csapatsport, a labdarúgás is az OSH érdekeltségébe került, miután a Magyar Labdarúgó Szövetséget (MLSZ) is alárendelték a Sporthivatalnak. Az OSH figyelme mindenre kiterjedt. Jellemző példa a hivatal működéséről – melyről külön feljegyzések maradtak fenn már 1948-ból –, hogy a kirendelt szövetségi ellenőrök, illetve a játékvezetők jelentettek arról, hogy a lelátókon tapasztaltak-e antiszemita vagy „fasiszta” jellegű megszólalásokat, tüntetéseket.⁵

A sportélet átalakításában is a cél elsősorban az államosítás volt, valamint a korábbi pénzügyi-üzleti alapokon álló struktúra ellehetetlenítése, vagyis a sportélet tömegmozgalmá váló szervezése.⁶ Ez utóbbi folyamat a „Munkára, harcra kész” mozgalom (MHK) 1949-es létrejöttével kapott végső keretet, melynek alapja az 1931-ben a Szovjetunióban megalakuló GTO (Gotov k trudu i oboronye SzSzsZR) mozgalom volt. Az MHK különféle sportágakból hozott létre összetett próbarendszert, melyen a jelentkezőknek szinteket kellett teljesíteniük, s ezek eredményes elvégzése után a próbázók jelvényt kaptak. A követelmények között gyorsasági, ügyességi és állóképességi kritériumok szerepeltek.⁷

A további centralizmus jegyében 1951 januárjában az Elnöki Tanács 2. számú törvényerejű rendeletének 1.§-a kiemelte a sportügyeket a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hatásköréből, és irányításukra létrehozta az Országos Testnevelési Sportbizottságot mint a Minisztertanács mellett működő önálló főhatóságot.⁸ A bizottság elnöke ezúttal is Hegyi Gyula volt, immár államtitkári rangban. Ő 1951-től a Magyar Olimpiai Bizottság (MOB) elnöki tisztét is betöltötte, míg helyettese az Aranycsapat szövetségi kapitánya, Sebes Gusztáv⁹ lett a bizottságban, aki a MOB főtitkári székét is elfoglalta.¹⁰

A legfontosabb döntéseket továbbra is az MDP vezetői testületeiben hozták, és itt születtek meg azok a határozatok, amelyek a sportmozgalom egészét a párt politikai céljai megvalósításának, „a szocializmus építésének” szolgálatába állították.¹¹ A sportkérdésekkel

³ Hegyi Gyula (1897–1978): Esztergályos, majd sportvezető. Vöröskatonaként részt vett a Tanácsköztársaság harcaiban, majd a bukás után Franciaországba emigrált, ahol esztergályosként dolgozott. A húszas évek végén tért haza. 1930-tól a Vasas SC egyik vezetőjeként dolgozott. 1945 után a Vasas labdarúgó-csapatának elnöke és az MLSZ társelnöke. 1947-től az iparügyi minisztérium államtitkára. 1948. március 15-től az OSH, majd 1951 elejétől az OTSB elnökeként kapott kinevezést. A Magyar Olimpiai Bizottság elnöke, majd társelnöke 1951 és 1964 között.

⁴ Horváth Zsolt: *Kinizsi, Bástya, Vörös Lobogó*. História, 25. évf. (2003) 8-9. sz. /Évforduló. 21.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL). XIX-J-14-a. - Az OSH iratai 1948. 1. doboz. *Jelentések a Magyar Labdarúgó Szövetség t. Elnökségéhez*.

⁶ Horváth: *Kinizsi, Bástya, Vörös Lobogó*, 21.

⁷ Sipos Péter: *Sport és politika*. História, 25. évf. (2003) 8-9. sz. /Évforduló. 19.

⁸ Sipos: *Sport és politika*, 17.

⁹ Sebes Gusztáv (1906–1986): Labdarúgó, labdarúgó-edző. 1919 és 1940 között aktív labdarúgóként megfordult a Vasasban és az akkor Hungária nevet viselő MTK-ban, amellyel három alkalommal magyar bajnokságot is nyert. Két éven át profiként játszott Franciaországban, 1936-ban pedig egy alkalommal szerepelt a magyar válogatottban is. 1940-től edzőként dolgozott több kisebb egyesületnél, majd 1949-től 1956-ig a magyar válogatott szövetségi kapitánya volt. 1951-től megválasztották az OTSB elnökhelyettesének és a MOB főtitkárának is.

¹⁰ Takács Tibor: *Szoros emberfogás. Futball és állambiztonsága kádár-korszakban*. Budapest, 2014. 15.

¹¹ Horváth: *Kinizsi, Bástya, Vörös Lobogó*, 22.

a MDP Adminisztratív Osztályának Sport Alosztálya foglalkozott, amelyet a párt egyik „erős embere”, az akkor főtitkár-helyettesi és honvédelmi miniszteri széket is birtokló Farkas Mihály felügyelt.¹²

Egy „sportszakértő” politikus

Farkas Mihály a Rákosi-rendszerben az MDP egyik legfontosabb politikusának bizonyult, ráadásul tagja volt az úgynevezett „moszkvai trojkának”, és mint ilyen, élvezte a szovjet vezetés bizalmát. Rákosi mellett ő is kiemelkedő szerepet vitt a későbbi koncepciók perек előkészítésében, mivel hatalmában állt az Államvédelmi Hatóságnál folyt vizsgálatokba is beavatkozni, sőt egyes perек végső kimenetelét is befolyásolni.¹³ Összetett és bonyolult személyiségű ember volt, ahogy azt a kortárs memoárok is bizonyítják. Egyik legközelebbi munkatársa, Nógrádi Sándor¹⁴ szerint „Farkas túlzó ember volt, aki mindent 150 százalékosan szeretett volna megoldani”,¹⁵ és „vezérkedési mániája nem ismert határt [...] Nagy katonai vezetőnek érezte magát anélkül, hogy a legcsekélyebb oka is lett volna rá”.¹⁶ Nógrádi még Moszkvából ismerte őt, sőt bevallása szerint közeli barátoknak számítottak, noha Farkas 1956-os, végső bukása után ezt a számára kínos tényt igyekezett elfelejteni. Az 1950-es évek első felében azonban, amikor Farkas honvédelmi miniszter volt, még megbonthatatatlannak tűnt az összhang közöttük. Nógrádi nemcsak a helyettese volt a Honvédelmi Minisztériumban, de a minisztérium Politikai Főcsoportjának főnöke is altábornagyi rangban, és mint ilyen többször feltűnt Farkas oldalán a Honvéd labdarúgó mérkőzésein is. Ez utóbbi Farkas Mihály fia, Vladimir¹⁷ is feleleveníti visszaemlékezésében: „Labdarúgó mérkőzé-

¹² Farkas Mihály (1904–1965): Nyomdász. A Csehszlovák Kommunista Párt tagja volt, de végzett pármunkát Németországban, Hollandiában, Belgiumban és Spanyolországban is, majd Moszkvában telepedett le, ahol Rákosi Mátyás kérésére lépett át a Magyar Kommunista Pártba. A II. világháború éveit a Szovjetunióban töltötte, ahol pártutasításra propagandatevékenységet fejtett ki a szovjet fogságba került magyar katonák között. Farkas Gerő Ernővel és Vas Zoltánnal érkezett meg Magyarországra 1944 novemberében a Vörös Hadsereg (magyar) propaganda és agitációs ügyekért felelős megbízottként. 1945–1956 között folyamatosan tagja volt az MKP, majd az MDP Központi Vezetőségének, valamint kisebb megszakításokkal a Politikai Bizottságnak is, 1945–1951 között a párt főtitkár-helyettese, 1948 és 1953 között honvédelmi miniszter. 1956-ban letartóztatták mint a sztálinista törvénytörések egyik legfőbb felelősét, majd az 1957-ben tartott zárt tárgyalásán első fokon hat, másodfokon tizennégy év börtönre ítélték. 1960-ban egyéni kegyelemmel szabadult, utána haláláig a Gondolat Könyvkiadó lektoraként dolgozott.

¹³ Révai Valéria (szerk.): *Törvénytelen szocializmus. A tényfeltáró bizottság jelentése*. Budapest, 1991. 68.

¹⁴ Nógrádi Sándor (1894–1971): Eredetileg esztergályos, villanyszerelő. A szlovákiai kommunista ifjúsági szervezet egyik vezetője, a Csehszlovák Kommunista Párt tagja. Később a Komintern apparátusában dolgozott Európa több országában. 1944-ben Észak-Magyarországon partizánmozgalmat szervezett Moszkva megbízásából. 1949–1953 között honvédelmi miniszter-helyettes, 1949–1956 között a HM Politikai Főcsoportfőnökségének Főnöke altábornagyi, később pedig vezérezredesi rangban. 1945-től egészen haláláig – megszakításokkal – tagja előbb az MDP, majd az MSZMP Központi Vezetőségének. 1960–1966 között az MSZMP Központi Ellenőrzési Bizottságának elnöke.

¹⁵ Nógrádi Sándor: *Új történet kezdődött*. Budapest, 1966. 191.

¹⁶ Nógrádi: *Új történet kezdődött*, 197.

¹⁷ Farkas Vladimir (1925–2002): Államvédelmis alezredes. Farkas Mihály fia. Tizennégy éves koráig apai nagyanyja nevelte Kassán. 1939-ben Moszkvában élő apja Schönherz Zoltán segítségével át-csempesztette a Szovjetunióba, ahol a II. világháború végéig tartózkodott. 1945-ben került Magyarországra a Politikai Rendvédelmi Osztályra mint kiképzett rádiós. Munkáját az 1946-tól meg-

sen többször voltam apámmal is. Egyszerűen undorító volt látni, hogy a környezetéből sohasem hiányzó tábornokok és főtisztek hogyan avatkoztak be miniszterük oldalán azokba a vitákba, amelyeket én heccből provokáltam azon a címen, hogy a Honvéd sikereit elsősorban nem játékosainak, hanem védőszárnyainak köszönheti. Megjegyzem, ezek a talpnyalók az utóbbi évtizedekben Farkas Mihály bátor bírálóivá lettek. Ezek sorában Nógrádi Sándor altábornagytól kezdve akkor még ezredesi rangú Hazai Jenőig sok mindenki megtalálható.¹⁸

Rákosi határozott véleménnyel bírt Farkasról, ahogy azt visszaemlékezéseiben meg is fogalmazta: „Szóvá tettem Farkasnak, hogy változtasson a módszerein: túl sokat kritizál és fenyegetőzik, keveset dicsér [...] Farkas tudott dolgozni, végrehajtani és szervezni, volt politikai érzéke is; ezek a tulajdonságai vitték előre és tartották hosszú ideig az élvonalban. Ugyanakkor nagyon ambiciózus volt, erősen törtető, nem vetette meg, ha szükségesnek tartotta az intrikát, s helyzetének baráti alapon való alátámasztását...¹⁹

Érdeemes felidézni a Szociáldemokrata Pártból indult Marosán György²⁰ véleményét is: „A Kommunisták Párt vezetői között – a pártban betöltött kulcspozíciója miatt – Farkas Mihályt külön kiemelem. A pártapparátusban Rákosi helyettese. Később a karhatalom, azon belül az ÁVH területén főember. Tudásban és műveltségben messze elmarad a többiek mögött. Leginkább csak azért kell beszélni róla, mert a párt életében igen fontos, később tragikus szerepet tölt be. A pártmozgalom, a szervezeti munka gyakorlati embere. A pártapparátust tartja kézben s már ezért is jóval merevebb a többiekénél. Nyomdai munkából lett kommunista vezető, akit a cseh párt nevelt; a Komintern-apparátus dolgozója volt. A sztálini iskola tipikus kispolgári képviselője – az külsőségeiben és taszító allűrjeiben is. Képtelen arra, hogy maga iránt bizalmat keltsen. Emiatt félszeg is. A tömeghez munkás volta ellenére sem volt elfogadható kapcsolata. Megakadályozta ebben a sztálini iskola által kifejlesztett természete is. Rossz előadó. Csapnivalóan gyenge szónok. Makacs ember, aki a személyes presztízsét mindenekfelett valónak tartja. Tréfát nem ismerő, goromba. Kulcsembere a Politikai Bizottságnak és a Központi Bizottságnak.”²¹ Marosán véleménye természetesen több okból is elfogult Farkassal szemben, mivel emlékiratai a hetvenes években jelen-

alakuló Államvédelmi Osztályon folytatta mint az Operatív és Technikai Alosztály vezetője századosi, őrnagyi, majd alezredesi rangban. Az 1950-ben megalakuló Államvédelmi Hatóság Hírszerző Osztályának megalakítására kapott utasítást Péter Gábortól, akinek közeli bizalmasa lett. Mint magas rangú államvédelmi tiszt a kor minden jelentősebb koncepció vizsgálatában részt vett kisebb-nagyobb mértékben. Péter Gábor majd Farkas Mihály bukásakor 1955-ben őt is eltávolították az ÁVH-ról, majd 1956 októberében letartóztatták. Az 1957 áprilisában lefolytatott – koncepció – tárgyaláson 12 év börtönre ítélték. 1960 áprilisában egyéni kegyelmmel szabadult.

¹⁸ Farkas Vladimir: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam.* Budapest, 1990. 285–286.

¹⁹ Rákosi Mátyás – *Visszaemlékezések 1940–1956. 2. kötet.* Szerk. Feitl István – Gellériné Lázár Márta – Sipos Levente. Budapest, 1997. 897–898.

²⁰ Marosán György (1908–1992): Eredetileg péksegéd, majd szociáldemokrata politikus. 1945-ben az Szociáldemokrata Párt országos titkára, majd vezető titkár volt 1947-ig. Támogatta az 1948-as egyesülést a kommunistákkal, így az egyesített párt, az MDP Politikai Bizottságának elnökhelyettesévé választották. 1948–1949 között az MDP Budapesti Pártbizottságának első titkára, 1950 nyaráig könnyűipari miniszter. 1950-ben a szociáldemokraták elleni koholt perek során letartóztatták, először halálra, majd életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1956 márciusában szabadult. Az októberi forradalom során a Kádár-féle ellenkormányhoz csatlakozott, és az elnyomó új hatalom egyik „erős emberének” számított egészen 1962-ig, amikor kizárták a Központi Bizottságból. 1965-ben a pártból is kilépett. Marosán 1972-ben visszatért a pártba, de komoly funkciót már nem töltött be.

²¹ Marosán György: *Az úton végig kell menni.* Budapest, 1972. 133–134.

tek meg, amikor a sztálinista–rákosista rendszer bűneiért szinte kizárólag a Farkas-családot tették felelőssé. S nem elhanyagolható szempont az sem, hogy Marosán az ötvenes évek elején az éberségi hisztéria kellős közepén maga is megjárta Rákosiék börtönét. Mindenesetre tény, hogy a Farkas jelleméről adott leírása – mint a fenti példák bizonyítják – összhangban van a korszak több fontos szereplőjének visszaemlékezésével.

Az egykori Honvéd játékosok közül álljon még itt Czibor Zoltán²² emlékezése egy jellegzetes epizódról, amely egyben Farkasnak a sportéletben való „mindenhatóságát” is jól illusztrálja: „A helsinki olimpiára készültünk, azt hiszem és az olimpiai eskü zajlott éppen. Ott voltak a görék, nagy felhajtást csináltak, volt valamiféle bankettféle is. Ezen aztán Nándi, a Hidegkuti, aki csak jót akart, talán örült, hogy a csapattársa leszek, odament Farkas Mihályhoz, aki akkor már élet-halál ura volt az országban, s akiről sok rosszat el lehet mondani, de én megmondom őszintén: velünk, focistákkal mindig rendesen bánt – szóval Nándi odament, letisztelt elötte és azt mondta: Farkas elvtárs bemutatom a Bástya új játékosát, Czibor Zoltánt. Farkas tekintetét nem felejttem el, rám nézett mereven, az arcából sem jót, sem rosszat nem lehetett kiolvasni, csak nézett, nézett [...] Aztán elment és nem sokára már jöttek értem. Azonnali paranccsal átvezényeltek a honvédtiszti iskolára. Akkor már nem volt mit tenni. A Honvéd játékosam lettem.”²³

Farkas – mint az MDP Adminisztratív Osztály sportügyeiért felelős vezető – természetesen nemcsak a labdarúgás felett diszponált a Párt részéről, hanem olyan ügyekkel is foglalkozott, mint az OTSB gépkocsi-parkjának bővítése,²⁴ vagy olyan beadványokkal, melyekben a tagok kérelmezik, hogy a Miskolci Galambegyesület a Honvédelmi Minisztérium fennhatósága alá kerülhessen.²⁵ Farkas hatalmának mértékét sportügyekben azonban leginkább az mutatja, hogy az OTSB funkcionáriusai számos alkalommal őt keresték fel levelekkel, s kérelmezték különböző sportágak képviselőinek adott világversenyre való utazásának engedélyezését. Így személyesen ő hagyta jóvá többek között 1952-ben a vízilabdaválogatott Lipcsébe való kiutazását vagy éppen az 1952-es helsinki olimpiára való utazók névsorát, annak ellenére, hogy az Államvédelmi Hatóság számos sportoló esetében kifogással élt.²⁶ Érdekes adalék ugyanakkor, hogy a hozzá közel álló Honvéd labdarúgóinak utazását több alkalommal sem engedélyezte. A csapat túlzott elfoglaltságára való hivatkozással nem kaptak például engedélyt egy törökországi mérkőzésre, melyet egy helyi érdekeltségű magyar vállalkozó kezdeményezett, és amelyre az OTSB végül a Vörös Lobogó csapatát

²² Czibor Zoltán (1929–1997): Labdarúgó, honvéd százados. Eredetileg mozdonyvezetőként dolgozott, mellette amatőr státuszban futballozott. 1948-ban egy győri ifjúsági tornán figyelt fel rá a Ferencváros, amely abban az évben szerződtette is. 1950-ben kényszerből el kellett hagynia a zöld-fehéreket, így a Csepelhez igazolt, mellette pedig a csepeli Rákosi Mátyás Acél- és Fémművekben dolgozott. A katonai behívója elől a Bástyába kívánt igazolni, de Farkas Mihály személyes közbeavatkozásával a Honvédhoz került. 1953–1956 között a honvéddal két bajnoki címet is szerzett. A válogatottal olimpiai arany- és világbajnoki ezüstérmes. 1956 őszén disszidált, 1958–1961 között a világhírű spanyol Barcelona labdarúgója lett, amely csapattal spanyol bajnokságot, Vásárvárosok Kupáját nyert, illetve Bajnokcsapatok Európa Kupája döntőt játszott.

²³ Bocskai Miklós: *Kocsis és Czibor*. Budapest, 1983. 42.

²⁴ MNL OL MKS-276. f. 67. csomó. 209. ó. e. Farkas Mihály titkári iratai. 1948–1956. Az OTSB kérelme gépkocsi parkjának bővítésére.

²⁵ MNL OL MKS-276. f. 67. csomó. 212. ó. e. A Miskolci Galambegyesület beadványa.

²⁶ MNL OL MKS-276. f. 96. csomó 18. ó. e. Az MDP Adminisztratív Osztálya Sport Alosztályának iratai, 1953. A XV. Nyári Olimpiára kiutazó vezetők és versenyzők névsora.

küldte, miután hivatalos felkérést is kapott a török szövetségtől.²⁷ Máskor viszont személyesen szervezett külföldi portyát – például 1952. július 18-án Csehszlovákiába, hogy a Honvéd csehszlovák katonacsapatok ellen futbalozzon. Igaz, hogy ide a Honvéd a tartalékcsoportjával utazott, nem léptek pályára a csapat válogatott labdarúgói: Puskás,²⁸ Bozsik,²⁹ Kocsis³⁰ stb.³¹

Kispestből – Honvéd

1949 végén az ország még nem tért magához a Rajk-per által okozott sokkból. A „leleplezett” áruclék ügye valóságos lavinát indított el, melynek során az elkövetkező két év alatt mintegy 30 kisebb-nagyobb perből álló sorozat vette kezdetét. Ezen koncepciók eljárások során tizenöt személyt kivégeztek, tizenegyet életfogytiglani, tizennégyet 15 évi, tízet 10 éven felüli, harmincnyolcat öt–tíz év között, kilencet pedig öt év alatti börtönbüntetésre ítélték, harminckilenc főt pedig internáltak. A nagy „leleplezés” további lehetőséget adott a legszűkebb pártvezetés számára az államvédelmi munka további centralizálására. Így került sor egy háromtagú különbizottság – a hírhedt trojka – felállítására, melynek tagjai Rákosi Mátyás, Gerő Ernő³² és Farkas Mihály lettek. Ennek következtében Farkas ténylegesen is a hatalom legfelső csúcsára jutott.³³

²⁷ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTL 3.2.4. K-568 Kubicsár László dossziéja. 100–101.

²⁸ Puskás Ferenc (1927–2006): Labdarúgó, honvéd őrnagy. A leghíresebb magyar futballista, a „Nagy honvéd” és az „Aranycsapat” kapitánya. 1942 és 1956 között a Kispest, majd annak átalakítása után a Budapesti Honvéd labdarúgója. Ötszörös magyar bajnok, négyszeres gólkirály a Honvéddal. Nyolcvanötöszörös magyar válogatott, olimpiai bajnok, valamint világbajnoki ezüstérmes. 1956 őszén disszidált Magyarországról. 1958–1966 között a világhírű Real Madrid játékosa. Hatszoros spanyol bajnok és háromszoros Bajnokságok Európa Kupája győztes. Visszavonulása után számos helyen dolgozott vezetőedzőként.

²⁹ Bozsik József (1925–1978): Labdarúgó, parlamenti képviselő, honvéd alezredes, majd lefokozása után honvéd. Egész pályafutását Kispesten, illetve annak utódjában, a Budapesti Honvédban töltötte 1943 és 1962 között. 1945-től MKP, majd 1948 MDP párttag. 1950–1956 között parlamenti képviselő. A magyar válogatottban 101 alkalommal lépett fel, amivel mindezidáig csúcstartó. A nemzeti csapattal olimpiát nyert, valamint világbajnoki második helyet ért el. Visszavonulása után a Honvéd sportinstruktor, majd rövid ideig vezetőedzője is volt. 1965-ben „devizával való visszaélés büntette” miatt a katonai bíróság lefokozta. A rendszerváltás után, 1996-ban posztumusz ezredessé léptették elő.

³⁰ Kocsis Sándor (1929–1979): Labdarúgó, honvéd őrnagy. Ferencvárosi nevelésű csatár, 1946–1950 között futbalozott a zöld-fehéreknél, majd kényszerből a Honvédhoz igazolt. A Ferencvárossal egyszeres, a Honvéddal négyszeres magyar bajnok. Hatvannyolcszoros magyar válogatott, olimpiai bajnok, világbajnoki ezüstérmes. A világbajnokságon 11 góljával a gólkirályi címet is megszerezte. 1956-ban a Honvéd külföldi túrájáról nem tért haza. 1958–1966 között a FC Barcelona csatára. A katalánokkal két spanyol bajnoki címet és két spanyol kupát nyert, valamint BEK-döntőt játszott. Súlyos betegség következtében kórházba került, ahol kiesett az ablakon. Halálának körülményei tisztázatlanok.

³¹ MNL OL MKS-276. f. 96. csomó 19. ó. e. Keleti Ferenc értesítése az Államvédelmi Hatóság részére a Honvéd csehszlovákiai fellépéséről.

³² Gerő Ernő (1898–1980): Közgazdász, kommunista politikus. 1918-ban lépett be a KMP-be. A tanácskormány bukása után Ausztriába emigrált, de 1922-ben visszatért Magyarországra, ahol letartóztatták. 1924-ben kiadták a Szovjetunió felé, ahol felvette a szovjet állampolgárságot, és az NKVD ügynöke lett. Nemzetközi brigádparancsnokként részt vett a spanyol polgárháborúban. 1939–1944 között ismét a Szovjetunióban élt. 1944 végén tért vissza Magyarországra. 1945–1949 között kereskedelmi miniszter, 1948–1949 között a pénzügyminiszteri posztot is betöltötte. 1952–1954 kö-

Ilyen előzmények után adta ki Farkas 1949. december 5-én 52.858/1949 számú rendeletét – az MDP Titkársága 1949. november 23-i sportmozgalomról szóló határozatával összefüggésben –, amely a katonai sportegyesületek irányítására életre hívta a Honvéd Sportközpontot, majd a Kispest 1949. december 18-i közgyűlésen felvette a Budapesti Honvéd nevet.³⁴

Ezek a száraz tények, de miért esett a választás a Kispestre? Ami a labdarúgókat illeti, a válasz magától értetődik: egyrészt Sebes Gusztáv, az OTSB elnökhelyettese javasolta Farkasnak, hogy a jövő Honvédját célszerű lenne a Kispestre építeni, mivel ott futballozott az ország két legjobb képességű labdarúgója, Bozsik József és Puskás Ferenc, ráadásul mindketten a klub saját nevelésű játékosai voltak. Másrészt a Kispest „vidéki” csapatként nem volt a korábbi, üzleti alapon működő – vagyis „burzsoá” – futball-rendszerben gazdag mecenások által támogatott csapat, mégis szép számú és lelkes szurkolótáborral rendelkezett. Egy ilyen csapat támogatása a HM és a Néphadsereg által az illető klub számára hatalmas lehetőségekkel kecsegtetett, hiszen akkoriban a néphadsereg minősült az ország legnagyobb hatalmú erőszakszervezetének, amely az egyre terjedő háborús hisztéria hangulatban magasabb százalékban részesült az állami költségvetésből.³⁵ Arról azonban, hogy az érintettek, a Kispesti Atlétikai Club hogyan foglalt állást, megoszlanak a források. Létezik olyan vélemény, hogy mivel a kispestiek anyagi gondokkal küzdöttek, kapóra jött, hogy egy nagyhatalmú támogató karolta fel őket,³⁶ de találkozunk olyan vélekedéssel is, hogy a játékosok körében többen kifejezetten ellenezték a terv végrehajtását, és csak egyéni agitációk után sikerült a csapattagokat „beöltöztetni”.³⁷

Bármilyen is az igazság, 1949. december 18-án a kispesti városházán – ahol a KAC fennállásának 40. évfordulóját gyűltek össze megünnepelni a klub vezetői, a szövetség tagjai, valamint a Párt képviselői (jelen volt többek között dr. Ries István,³⁸ Sebes Gusztáv, dr. Jánosi Ferenc,³⁹ valamint Nyers Rezső⁴⁰) – kimondták a csapat egyesülését az újonnan létrejött

zött belügyminiszter és a miniszterelnök első helyettese. 1954–1956 között az MDP KV Gazdasági Bizottságának elnöke, 1956 júliusától október 25-ig az MDP első titkára. A forradalom és szabadságharc ideje alatt a Szovjetunióba menekült, ahonnan csak 1960-ban tért vissza. Még 1957-ben megfosztották parlamenti mandátumától, 1962-ben kizárták a pártból is. Ezt követően könyvtárosként dolgozott.

³³ *Törvénytelen szocializmus*, 63–64.

³⁴ Horváth: *Kinizsi, Bástya, Vörös Lobogó*, 23.

³⁵ Rózsaliгети László: *A nagy Honvéd*. Nagykanizsa, 2013. 11–12.

³⁶ Török Ferenc: *„Fegyverük a sport – A Budapesti Honvéd fél évszázada”*. Budapest, 1999. 23.

³⁷ Tapolczai Jenő: Egy elnök naplójából, idézi Rózsaliгети: *A nagy Honvéd*, 12.

³⁸ Ries István (1885–1950): Jogász, 1945-ben tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd az Ideiglenes Nemzeti kormány igazságügy-miniszterévé választották. Tárcaját több kormányban is megőrizte 1950-ig. 1947 és 1950 között a Magyar Labdarúgó Szövetség elnöki tisztét is ellátta. 1950 júliusában koholt vádak alapján letartóztatták, majd nem sokkal később máig tisztázatlan körülmények között elhunyt a váci börtönkörházban.

³⁹ Jánosi Ferenc (1916–1968): Református lelkész, tanár, Nagy Imre miniszterelnök veje. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány Honvédelmi Minisztériumában volt osztályvezető, majd a népművelési miniszter első helyettese 1951–1954 között. 1954-től a Hazafias Népfrent főtitkára. Az 1956-os forradalom után letartóztatták, majd a romániai Snagovba internálták. A Nagy Imre-perben nyolc év börtönre ítélték, 1960-ban egyéni kegyelemmel szabadult. 1989-ben rehabilitálták.

⁴⁰ Nyers Rezső (1898–1956): Géplakatos. 1945 után a Corvin Biztosító Intézet ügynöke, majd a Magyar Filmforgató Vállalatnál dolgozott. 1947-től Kispest polgármesterének választották. Budapest XIX. kerülete tanácselnökeként ment nyugdíjba. Idősebbik fia, ifjabb Nyers Rezső politikus, az SZDP, az MDP, az MSZMP, végül az MSZP tagja.

Honvéd Sportközponttal. A jelenlévők ünnepi beszédei után Jánosi Ferenc ezredes a honvédség nevében tolmácsolta Farkas Mihály üdvözetét is.⁴¹ A történet a valóságban korántsem volt ilyen egyértelmű, mivel a közgyűlés jegyzőkönyve nem rögzítette a határozatképesség megállapítását, a vezetőség megválasztását, vagyis jogilag nem is történt közgyűlés. A Honvéd Sportközpont hivatalosan csak 1950. február 7-én alakult meg a Tiszti Házban, ezért nem lehetett már 1949. december 18-án a Kispest Atlétikai Club jogutódja. A csapat első elnökét – Sólyom László⁴² altábornagyot – is csak 1950 februárjában választották meg, ő azonban nem sokáig maradhatott az új sportegyesület élén, mert nem egészen három hónappal a Honvéd megalakulása után letartóztatták, majd az úgynevezett „tábornok perben” halálra ítélték, és augusztus 19-én kivégezték. Az egyesület új elnöke pedig június 18-tól Tapolczai Jenő⁴³ lett.⁴⁴

Az új egyesület nem állt meg a különböző sportszakosztályok egybegyűjtésénél, a városi sportpályák megszerzése terén is igyekezett monopolhelyzetbe kerülni. Ez nyomon követhető abban a beadványban is, amelyben az egyesület titkársága a FŐKERT Igazgatóságától a margitszigeti lovaspóló-pálya átadását kérte labdarúgó edzőpálya létesítésére. Erre nem került sor, mivel a területre városrendezési szempontból közpark lett kijelölve.⁴⁵ Az egyesület ezt követően a Fővárosi Tanácstól kérte, hogy a margitszigeti csónakház és az ottani Honvéd-üdülő közötti területet sportcélokra használatba vehesse, de itt sem járt több szerencsével. A Tanács azzal utasította el a kérelmet, hogy a 813. XIII-89/1951. VIII. évi rendelet értelmében a területet szintén parkosítani fogják.⁴⁶

Élet a Honvéd labdarúgócsapatán belül

Az átalakulás következtében a kispesti labdarúgókkal nagyot fordult a világ: egy külvárosi egyesület játékosából egyik pillanatról a másikra a rendszer kivételezettjei lettek, és az állami propaganda mint első számú labdarúgócsapatot állította őket a kirakatba. A folyamat – vagyis hogy a hadsereg klubot sajátított ki magának – nem volt egyedülálló jelenség. A szocialista blokk többi országában az 1950-es évek elején szinte kivétel nélkül megfigyelhetjük ezt. Így jött létre Moszkvában és Szófiában a CSZKA, Bukarestben a Steaua, Belgrádban a Partizan, Varsóban a Legia, Csehszlovákiában a Dukla.⁴⁷ Hiába kerültek azonban kivételezett helyzetbe a labdarúgók, hivatalosan nem kaphattak pénzt tevékenységükért,

⁴¹ Népsport, 1949. december 19. 2.

⁴² Sólyom László (1908–1950): Katonatiszt, 1923–1927 között elvégezte a katonai reáliskolát, majd a Ludovika Akadémián folytatta tanulmányait. 1931-től tüzér hadnagy. A II. világháború ideje alatt 1941-ben nyugdíjazását kérte, de 1944-ben reaktiválták. A német megszállás alatt részt vett az ellenállási mozgalomban. 1945-ben rövid ideig Budapest rendőr-főkapitánya volt, majd 1946-tól visszatért a hadseregbe. 1948-tól a Honvédség vezérkari főnökké nevezték ki altábornagyi rangban. 1950-ben koholt vádak lapján letartóztatták, és kötél általi halálra ítélték hat társával együtt.

⁴³ Tapolczai Jenő (1911–1976): Tisztviselő, 1945–1947-ben Kispest polgármestere. Jogot végzett a pécsi tudományegyetemen. 1953-tól Sztálinváros (1961-től Dunajváros) Városi Tanácsának, 1967-től a Fejér megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke. 1962–1966-ban az MSZMP Központi Bizottságának póttagja, 1966–1975 között rendes tagja volt.

⁴⁴ Rózsaliгети: *A nagy Honvéd*, 12.

⁴⁵ Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban: BFL) – XXIII – 133 01. kisdoboz 1. A Budapesti Testnevelési és Sport Bizottság iratanyaga 1950-51. A Honvéd Vezérkar Szakszervezetének kérvénye a FŐKERT Igazgatóságának részére.

⁴⁶ BFL – XXIII – 133 02. kisdoboz 2. A Honvédelmi Minisztérium Politikai osztályának kérelme a Budapesti Városi Tanács V. B.-hoz.

⁴⁷ Szöllősi György: *Puskás*. Budapest, 2011. 172.

mert a régi sportrendszer eltörlésével és az új MHK tömegmozgalom létrehozásával nem létezett „klasszikus” profi labdarúgás. A játékosok elméletileg nem a játékból éltek meg, „hivatalos” juttatásaik pedig messze elmaradtak a nyugat-európai és dél-amerikai szintektől. A pártállami vezetés – elsősorban Farkas Mihály – azzal kívánta ezt „ellensúlyozni”, hogy szemet hunyt a játékosok csempészése és „seftelése” fölött, vagyis a „juttatások” nem az elvégzett (sportolói) munkáért jártak, hanem az állami és sportvezetéstől kapott kiváltságként jelentek meg.⁴⁸

Így emlékezett erre a Honvéd és az Aranycsapat kapusa, Grosics Gyula:⁴⁹ „Elismertem viszont, hogy én is csempészttem, és a többi játékoshoz hasonlóan hoztam haza kurrens termékeket. Az árut értékesítettem és ebből éltünk. A tizedét nem kerestük ugyanis annak, amit az általunk tönkrevért profi játékosok. Ez az egyik. A másik, amire már hivatkoztam: Farkas Mihály nyíltan megmondta, hogy amíg ő a honvédelmi miniszter, addig nekünk ne fájjon a fejünk.”⁵⁰ Hasonlóképpen idézte fel a korszakot Grosics klub- és válogatottbeli társa, a kiváló szélső Budai II. László⁵¹ is: „Nem a fizetésből, nem is prémiumból éltünk, mert az nem volt sok – én a 6:3-ért ötezer forintot, a VB-ezüstért összesen tízezret kaptam –, hanem a csempészésből. Hozhattunk, amit akartunk. Amikor már túl messzire mentünk, amikor már nagyon égett a lábunk alatt a talaj, akkor Farkas Mihály meg Nógrádi magához szólította Puskást. »Öcsi, nem lesz ennek jó vége!« mondták. Puskás erre azt válaszolta: adjanak a válogatott minden játékosának legalább hatezer forintos fizetést, magasabb győzelmi prémiumot és akkor ő személyesen garantálja, hogy csak azt hozzuk át a határon, amit a négydollárosapidíjából át lehet hozni. Nem tetszett az ötlet Farkaséknak. »Mit szólnának ilyen magas fizetéshez az élmunkások, a sztahanovisták, a bányászok?« Így aztán csempészhettünk tovább.”⁵²

Kétségtelen, a Honvéd a „mesterséges felerősítések” előtt is kiemelkedő csapatnak bizonyult, hiszen 1949-es őszi csapatával sikerült megnyernie az 1949–1950-es labdarúgó-bajnokságot. 1950 első felében azonban végbement a nagy átalakítás: a Ferencvárosból ÉDOSZ (Élelmezési Dolgozók Országos Szövetsége), az MTK-ból Budapesti Textiles, az Újpestből pedig Budapesti Dózsa lett, s ezzel egy időben beindult a nagy játékoskeringő, vagyis más egyesületek legjobbainak tervezett átírányítása a Budapesti Honvédba. Ennek a folyamatnak a levezényelője Sebes Gusztáv volt, aki immár labdarúgó szövetségi kapitányi

⁴⁸ Takács: *Szoros emberfogás*, 67.

⁴⁹ Grosics Gyula (1926–2014): Labdarúgó, honvéd őrnagy. 1943–1947 között a Dorog AC kapusa volt, majd a MATEOSZ – később Teherfuvar – csapatához igazolt. 1950-ben irányították a Budapesti Honvédhoz, ahol 1954-ig védett, ezalatt háromszor nyert magyar bajnokságot. Nyolcvanhat-szoros magyar válogatott, olimpiai bajnokságot nyert és világbajnoki ezüstérmet szerzett a nemzeti csapattal. 1954-ben csempészés vádjában bűnösnek találták, és eltiltották a labdarúgástól, csak 1956-tól folytathatta karrierjét a Tatabányai Bányász csapatában, ahol 1962-ig védett. Visszavonulása után egy ideig edzősködött, majd tizenöt évig a Volán SC elnökeként dolgozott.

⁵⁰ Kó András: *A Grosics*. Budapest, 2007. 143.

⁵¹ Budai László (1928–1983): Labdarúgó, honvéd alezredes. 1948–1950 között a Ferencváros labdarúgója, mellyel az 1948–1949-es szezon végén bajnokságot nyert. 1950-ben legjobb barátjával, Kocsis Sándorral együtt kényszerűségről igazolt a Budapesti Honvédhoz, ahol egészen 1961-es visszavonulásig futballozott. A kispistiekkal négyszeres magyar bajnok. A magyar válogatottban 39 alkalommal lépett pályára, olimpiai arany-, illetve világbajnoki ezüstérmes. Visszavonulása után az Egyesített Tiszti Iskolán dolgozott edzőként.

⁵² Bocsák: *Kocsis és Czibor*, 35.

minőségében nem kisebb célt tűzött ki, mint hogy válogatottot építsen egy klubcsapaton belül.⁵³

Meg kell vizsgálnunk azt is, hogy a pártállam miként tartotta szemmel az első számú labdarúgócsapatává kizemelt Honvédot. A sportegyesület felett a BM II/1. Osztálya örködött. Ennek a 2/b alosztálya, vagyis a HM-mel és az annak közvetlen irányítása alatt álló alakulatokkal és intézményekkel foglalkozó egyik szervezeti egysége volt a felelős a klub biztonságáért.⁵⁴ Az állambiztonsági szervek azonban nem elégedtek meg ennyivel, folyamatosan informálódni akartak a csapat belső életéről és mindennapjairól is. Ennek érdekében fokozatosan építették ki „hálózatukat”, s 1955-re az állambiztonság beszervezte dr. Fried Tamás főhadnagyot, a labdarúgócsapat sportorvosát „Fodor Jenő” néven.⁵⁵ Fried beszerzése is csak azután történhetett meg, miután az államvédelem kellő információt gyűjtött róla az ekkor már a csapatban futballozó ügynökén, „Sztójanovics Péteren” keresztül.⁵⁶ Jelenlétében Fried felhívta a figyelmet, hogy a labdarúgókat hogyan környékezték meg nyugati államokban az úgynevezett „nepperek”, miként ajánlottak fel számukra hatalmas értékű árukat, hogy azokkal Magyarországon kereskedjenek. Kitért arra is, hogy a „találkozások” gyakran politikai agitációban csúcsosodtak ki.⁵⁷ Tanulságos Fried további sorsa is, aki 1956 őszén családotul disszidált, később Kanadában telepedett le, az állambiztonság azonban nem tulajdonított különösebb jelentőséget ennek. Nyilván úgy vélték, hogy „Fodor Jenő” hálózati munkája viszonylag jelentéktelen volt, s később nem akarták felhasználni.⁵⁸

Érdekes viszont „Sztójanovics Péter” személye, aki levéltári források tanúsága szerint⁵⁹ az Aranycsapat kiváló szélsője, Czibor Zoltán volt. A labdarúgót aktája szerint 1953-ban Ferencz József államvédelmis főhadnagy szervezte be.⁶⁰ Későbbi tisztartója, Erdélyi Jenő szerint Czibor beszerzése kifejezetten rossz ötletnek bizonyult, mivel a labdarúgó több alkalommal is hangot adott rendszerellenes érzelmeinek, rossz természete miatt kölcsönösen gyűlölték egymást az általa megfigyelt Honvéd játékosokkal, s több alkalommal vállalatlan antiszemita megjegyzéseket tett a nyilvánosság előtt. Nem is bizonyult produktív ügynöknek, mivel Erdélyi szerint egyéves munkakapcsolatuk alatt mindössze 25 jelentést adott.⁶¹

Farkas honvédelmi miniszterként mindenről tudni akart, ami a csapat életéhez kapcsolódott. Arra már korábban utaltunk, hogy kedvezett az egyesület sportolóinak, de szenvedélyes drukkerként rendszeresen feltűnt a kispesti pálya díszpályájában magas rangú katonatisztek, illetve pártfunkcionáriusok társaságában. (1950. március 5-én a Textiles elleni rangadón például Vas Zoltán,⁶² a Tervhivatal elnöke, Nógrádi Sándor, a honvédelmi mi-

⁵³ Rózsaliyeti: *A nagy Honvéd*, 14.

⁵⁴ Takács: *Szoros emberfogás*, 69.

⁵⁵ ÁBTL 3.1.1. B-76131 „Fodor Jenő” dossziéja, 3–5.

⁵⁶ Uo. 18.

⁵⁷ Uo. 26.

⁵⁸ Takács: *Szoros emberfogás*. 68.

⁵⁹ ÁBTL – 3.1.5. O-11911 „A Vasutas”, Czibor Zoltán dossziéja.

⁶⁰ Uo. 9.

⁶¹ Uo. 12–15.

⁶² Vas Zoltán (1903–1983): Író, újságíró, kommunista funkcionárius. 1921-ben letartóztatták, és tízévi börtönbüntetésre ítélték. 1922-ben a fogolycsere-egyezmény alapján a Szovjetunióba került. 1925-ben visszatért Magyarországra, ahol ismét letartóztatták, s végül tizenhárom és fél év börtönre ítélték. 1940-ben Rákosi társaságában ismét a Szovjetunióba távozatott. 1944-ben mint NKVD-s tiszt tért vissza Magyarországra. 1945–1946 között Budapest közellátási kormánybiztosa, majd főpolgármestere. Később a Gazdasági Főtanács, majd az Országos Tervhivatal elnöke, 1956-

niszter helyettese, Marosán György könnyűipari miniszter és Sólyom László altábornagy vezérkari főnök társaságában nézte végig a mérkőzést).⁶³ Több esetben előfordult az is, hogy civilben megjelent a csapat edzésén, tanácsokat adott a játékosoknak, edzőknek, s természetesen bejárása volt a labdarúgók öltözőjébe is. „A Vasas-pályán játszottunk edzőmeccset. Bejött előtte Farkas Mihály az öltözőbe, és köszönt. »Jó napot elvtársak!« Nem felejtem el, bőrkabát volt rajta, amit abban az időben több labdarúgó is viselt. Az egyik játékos fűzte be éppen a cipőjét, lába a padon, s nem vette észre, hogy a honvédelmi miniszter tisztelte meg a társaságot. A szóban forgó játékos megfordult, háttal állt neki a bőrkabátos, és a következő pillanatban csak azt láthattuk, hogy egy hatalmasat csapott a bőrkabáttra, közben pedig hangosan kiáltotta: »Adjisten, papa!« Szó bennszakadt, hang fennakadt... Elképzelhetetlen volt ugyanis, hogy a honvédelmi minisztert valaki vágja.» A csapat szerencséjére az esetnek nem lett komoly következménye.⁶⁴

Zenit és ereszkedés

Az ötvenes évek első felére nyomasztóvá vált a terror Magyarországon. A kitelepítések, kulákliszták, koncepciós perek korszaka volt ez, amikor folyamatosan zajlott a külső és belső „ellenség” üldözése az éberség nevében.⁶⁵ A labdarúgókat az Újpesti Dózsa hátvédjének, Szűcs Sándornak az ügye⁶⁶ érintette közelről, amelyben Puskás Ferenc Bozsik Józseffel együtt közbenjárni kívánt a velük köztudottan jóban lévő Farkasnál. A honvédelmi miniszter azonban nem tudott érdemben lépni az újpesti sportoló érdekében (miután az ítéletet már korábban végrehajtották), ellenben burkoltan megfenyegette a nála vizitáló két sportembert, mondván, minden disszidálni akaró játékosra hasonló sors várhat.⁶⁷ Az eset szerencsére nem befolyásolta Farkas és a „Száguldó Őrnagy” szívélyes viszonyát, a honvédelmi miniszter egy különösen szép étkezészel kedveskedett az ötvenedik válogatottságát ünneplő Puskásnak, aki egy ezüstserleggel viszonzta az ajándékot.⁶⁸

Paradox módon ebben a vészterhes korszakban élte sikerkorszakát a „nagy Honvéd”, amely öt bajnoki címet (1949/1950, 1950. ősz – ekkor tért át a versenynaptár szovjet mintára a tavaszi-őszi bajnoki kiírásra –, 1952, 1954, 1955) jelentett. A csapat hallatlan erősségét bizonyítja az a tény is, hogy 1949 decembere és 1956 novembere között mindössze 41

ig a Központi Vezetőség tagja. A forradalom ideje alatt Nagy Imre politikáját támogatta, ezért a romániai Snagovba deportálták. Eljárás az MSZMP KV 1957. december 21.-i döntése értelmében nem indult ellene.

⁶³ Népsport, 1950. március 6. 1.

⁶⁴ Kő: *A Grosics*, 105.

⁶⁵ *Törvénytelen szocializmus...* 99–100.

⁶⁶ Szűcs Sándor (1921–1951) ügye példastatuálás volt a rendszer részéről az összes Nyugatra disszidálni kívánó sportoló számára. Szűcs az Újpesti Dózsa hátvédjeként 1951 márciusában szeretőjével, Boros Lászlóné Kovács Erzsébettel és két társukkal – Engel Erikával és Fiala Józseffel – kívántak elszökni Magyarországról. Az állambiztonság tudott a szándékról, és „Kovács” fedőnevű ügynökével lépre csalta a társaságot. 1951. március 6-án az osztrák határ közelében bevárták, majd letartóztatták mind a négyüket. Szűcsöt – aki „civilben” rendőrfőhadnagy volt, ráadásul „Kovács” biztatására a szolgálati fegyverét is magával vitte – hazaárulásért katonai törvényszék kötél általi halálra ítélte, míg társait négy év börtönre (Borosné), másfél év börtönre (Engel), illetve két év börtönre (Fiala) ítélték. A Szűcs ügy részletes aktája: ÁBTL – 3.1.9. V-71031 Szűcs Sándor és társai.

⁶⁷ Kő: *A Grosics*, 70.

⁶⁸ Szepesi Györgyöt idézi: Borsi Kálmán Béla: *Az Aranycsapat és a kapitánya*. Budapest, 2008. 31–32.

játékos⁶⁹ húzta fel a Honvéd mezét.⁷⁰ Farkas Mihály folyamatosan kiemelten bánt a csapattal, Puskás Ferenc visszaemlékezése szerint „kapóra jöttek” a miniszternek, aki úgy büszkélkedett velük, mint „műgyűjtő a különleges kollekciójával”.⁷¹ Ezért kapott engedélyt a Honvéd 1952-ben két alkalommal is ausztriai mérkőzésre. Először május 31-én Bécsben az Admira Wacker ellen. (A mérkőzést már egy éve halasztgatták, ezért az osztrák sajtó számára is meglepő volt a Honvéd érkezése.)⁷² A találkozóról és az azt követő sajtóvisszhangról a bécsi magyar nagykövetség ügyvivője jelentett az MDP KV Adminisztratív Osztálya részére, ami természetesen Farkas asztalára került. Ebben kiemelik, hogy „a magyar csapat magatartása a játék alatt, valamint a játék előtt és után semmi kifogásolnivalót nem hagyott maga után”, illetve „hogy a legnagyobb érdeklődés természetesen az őrnagyi ranggal és minden létező címmel kitüntetett Puskás körül mozog”.⁷³ Novemberben újra Bécsbe hívták a labdarúgócsapatot, az ellenfél ezúttal a Rapid Wien csapata volt. Az OTSB utaztatási kérelmére az adminisztratív osztály részéről ez alkalommal nem Farkas, hanem Keleti Ferenc⁷⁴ adott engedélyt, miután egyeztetett az Államvédelmi Hatósággal.⁷⁵

1953 kiemelten fontos év volt az ország sportéletében. Ekkor fejeződött be a több mint 90 ezer férőhelyes Népstadion építése, s a munkálatokban a különböző sportegyesületek tagjai is részt vettek társadalmi munkában. A Honvéd sportolónak „építkezési napjai” 1953. július 9-e és 10-e, valamint július 12-13-14-e voltak, a Bástya sportemberei április 22-23-24-én, valamint 27-én és 29-én, a Dózsa sportolói május 25. és 28. között munkálkodtak a nagy beruházáson.⁷⁶ Az augusztus 20-i ünnepi megnyitón a Honvéd fogadta a moszkvai Szpartak csapatát. (Eredetileg a Dinamo csapata volt a meghívott ellenfél, de az egyeztetések csúsztak, és a stadion felavatása is késedelmet szenvedett, így „ugrott be” a négyes szovjet bajnok Szpartak díszvendégnek.⁷⁷)

Ekkorra azonban már kezdtek gyülekezni a viharfelhők Farkas feje fölött. A moszkvai „jeges fürdő”⁷⁸ után kénytelen volt megválni a honvédelmi miniszteri posztjától, ráadásul

⁶⁹ Név szerint Babolcsay György, Bányai Nándor, Bárfi Antal, Bártfai Vilmos, Bessenyei Alajos, Budai I. László, Budai II. László, Bozsik József, Czibor Zoltán, Cserjés István, D. Szabó Gyula, Dudás Zoltán, Faragó Lajos, Garamvölgyi Ágoston, Grosics Gyula, Gyulai László, Hemrich László, Herédi Ernő, Horváth István, Kocsis Sándor, Kotász Antal, Kovács János, Laczi Antal, Lóránt Gyula, Macsali Gyula, Machos Ferenc, Palicskó Tibor, Patyi Mihály, Puskás Ferenc, Rákóczi László, Rózsavölgyi Lajos, Ruzsa Sándor, Sántha József, Solti István, Szovják István, Tichy Lajos, Tóth III. Ferenc, Törőcsik I. István, Vad István és Városi György viselte ebben az időszakban a Budapesti Honvéd mezét.

⁷⁰ Rózsáligeti: *A nagy Honvéd*, 15.

⁷¹ Varga Béla – Pilhál György – Tölgyes Péter: *Harmincöt év piros fehérben*. Budapest, 1984. 27.

⁷² MNL OL MKS-276. f. 96. csomó 18. ő. e. A bécsi magyar követség 1952. június 9.-i jelentéséről. Tárgy: A Honvéd – Wacker mérkőzés sajtóvisszhangja

⁷³ Uo.

⁷⁴ Keleti Ferenc (1910–1979): Nyomdász. Eredetileg a CSKP, majd az MKP tagja. 1949-ben hathónapos pártiskolát végzett, majd a szabadságharcos szövetség elnöki tisztét látta el. 1950 augusztusától az MDP Adminisztratív Osztály vezetőhelyettesének nevezték ki. 1952–1955-től osztályvezető. 1956-tól 1959-ig bukaresti nagykövet.

⁷⁵ MNL OL MKS-276. f. 96. csomó 18. ő. e. Keleti Ferenc levele Tatai elvtárshoz (Államvédelmi Hatóság)

⁷⁶ BFL – XXIII – 139 09. kisdoboz 1. A Budapesti Testnevelési és Sport Bizottság iratanyaga 1952–53. Népstadion építési munkálatok. Ütemezés 1953. április 16-án

⁷⁷ Kő: *A Grosics*, 89.

⁷⁸ 1953. március 5-én meghalt Sztálin. Az örökségétől „elhatárolódni” kívánó új szovjet pártelnökség 1953. június 13–16. között Moszkvába rendelte a magyar pártvezetést – sokat mondó tény, hogy

hosszú idő után kikerült a Titkárságból és a Politikai Bizottságból is. Igaz, hat hét múlva az „új szakasz” politikáját meghirdető Nagy Imre⁷⁹– szovjet tanácsra – visszahelyezte az utóbbi két funkciójába. A párton belül is új feladatot kapott, erre így emlékezett fia, Farkas Vladimir: „Kiderült, hogy apám Révai József korábbi munkakörét fogja betölteni, azaz az ideológiai, a kulturális, az oktatási és a tudományos munkakörület irányítója lesz [...] Egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy visszatetszést váltott ki az, hogy Farkas Mihály Révai József helyére került. Erre mindenki alkalmatlannak tartotta őt, joggal.”⁸⁰ Farkas tehát továbbra is a rendszer fontos tagja maradhatott, az adminisztratív osztályon keresztül megmaradt a befolyása a sportügyekre, de a Honvéd számára nyújthatott segítsége honvédelmi tárcájának elvesztésével érezhetően csökkent. Ez megmutatkozott akkor is, amikor Grosics Gyulát 1954-ben csempészés vádjával eltiltották a labdarúgástól, s már semmit sem tudott tenni a kapus érdekében, aki többet már nem is lépett pályára a Honvéd csapatában.⁸¹ Ráadásul az együttes az 1953-as szezonban csak második helyen végzett a Vörös Lobogó mögött. Igaz, ez magyarázható volt azzal, hogy az 1953-as év már a jövő évi világbajnokságra való felkészülés jegyében zajlott, ezért a csapat tagjai elsősorban a válogatottbeli kötelezettségeikre koncentráltak.

Farkas persze továbbra is kiemelten kívánt foglalkozni a Honvéd labdarúgóival, de most már nem a klubon, hanem közvetett módon, a válogatotton keresztül próbálta elérni azt. Ilyen légkörben készült a csapat az 1954-es svájci világbajnokságra, melynek megnyerése az MDP számára presztízskérdéssé vált. A hatalom már régen felismerte a labdarúgásban rejlő propagandalehetőséget, s mind a külföld, mind a belföld felé ezen keresztül próbálta bizonyítani a rendszer erejét.⁸² Farkas Mihály a torna előtt és alatt élénk levelezést folytatott Sebes Gusztávval, aki folyamatosan informálta rajta keresztül az egész pártvezetést a csapat felkészüléséről, valamint fizikai és lelki állapotáról. A világbajnokság mérkőzéseinek megnyerésével párhuzamosan fokozódott a pártvezetés és a nép várakozása is, szinte mindenki biztosra vette, hogy a végső győztes Magyarország lesz. Hegyi Gyula, az OTSB elnöke június 5-én Farkasnak írt levelében még azt is kiemelte – mintegy érzékeltetve a csapat politikai elkötelezettségét –, hogy a játékosok külön üzenetben gratuláltak az MDP

Farkas meghívót sem kapott –, ahol elsősorban Berija vezetésével kemény bírálatban részesítették többek között a sztálinista gazdaságpolitikát, utasításokat adtak ki személycserékre, valamint a hibák kijavítására. A Prezídium eredményeképpen Rákosi kénytelen volt megválni a miniszterelnöki széktől – melyben Nagy Imre követte –, ugyanakkor tovább fungálhatott a párt élén immár „csak” első titkári minőségben. Az egyik ilyen személycsere „áldozata” lett Farkas Mihály is, akit július 4-től Bata István követett a honvédelmi miniszteri székben.

⁷⁹ Nagy Imre (1896–1958): Agrárközgazdász, kommunista politikus, miniszterelnök. Az első világháborúban orosz fogságba esett, a háborút követő polgárháborúban a vörösök oldalán harcolt. 1921–1928 között Magyarországon élt, majd a Szovjetunióba emigrált. 1944 őszén tért vissza Magyarországra. Még ebben az évben földművelésügyi, majd 1945 novemberétől 1946 nyaráig belügyminiszter. 1947–1949 között az országgyűlés elnöke. Élelmezési, majd begyűjtési miniszter 1950–1952 között. Az MKP, majd az MDP Központi Vezetőségének és Politikai Bizottságának is tagja (1945–1949, 1950–1955, 1956). Miniszterelnök 1953–1955 között. Rákosi csoportja lemondatta a kormányfőségről, majd frakciózás vádjával a pártból is kizárták. Párttagságát csak 1956 októberében kapta vissza. A forradalom és szabadságharc alatt újra miniszterelnök. 1958-ban koncepció perben halálra ítélték, 1958. június 16-án az ítéletet végrehajtották. 1989-ben rehabilitálták.

⁸⁰ Farkas: *Nincs mentség*, 387.

⁸¹ Kő: *A Grosics*, 156.

⁸² Földesi Margit – Szerencsés Károly: *A rebellis tartomány*. Budapest, 1998. 58.

frissen megválasztott Központi Vezetőségének.⁸³ A siker lázában égve a párt vezetése már a világbajnokként hazatérő válogatott fogadását tervezte. Kutas István az OTSB nevében július 2-án kelt, Farkasnak címzett levelében az fejtegette, hogy a csapat részesüljön díszfogadásban már a pályaudvaron, majd vagy a Sztálin téren a SZOT székház erkélyéről vagy pedig a Kossuth téren a Parlament lépcsőiről köszöntsék a labdarúgók a várhatóan 120–140 000 fős tömeget. A Minisztertanács, illetve a pártvezetés július 7-én fogadja a csapatot a Néphadsereg Tiszti Házában, ahol a játékosok és az edzők egyaránt kapják meg a Munka Vörös Zászló Érdemrend kitüntetését. Emellett 10 000-tól 50 000 forintig részesüljenek pénzjutalomban a csapat játékosai, edzői és technikai segítői.⁸⁴ A válogatott azonban váratlanul elveszítette a világbajnokság döntőjét,⁸⁵ amit traumaként élt meg a közvélemény s a pártvezetés is. A díszes fogadtatás természetesen elmaradt, sőt Rákosi javaslatára a Politikai Bizottság világbajnoki vizsgálóbizottságot alakított – melynek tagja volt Farkas is –, majd az adminisztratív osztállyal jelentést készítettett a párt sportpolitikájáról.⁸⁶ A világbajnoki szereplésről készült jelentést a Politikai Bizottság tagjai eltérően fogadták: Gerő Ernő szerint a kudarc oka az volt, hogy a labdarúgók túl sok időt töltöttek külföldön, így el-kényelmesedtek. Nagy Imre és az őt támogató Farkas azonban úgy vélte, hogy a Politikai Bizottság „ne futballozzon”, elég, ha a Titkárság foglalkozik a világbajnoki szerepléssel. Egyúttal Farkas arról biztosította Rákosit, hogy beszélt a játékosokkal és Sebes Gusztávval, aki ezek után majd „keményebben fogja őket”.⁸⁷

Szétváló utak

1954 végétől nem találunk olyan levéltári forrást, amely bizonyítaná, hogy Farkas „hivatalból” tovább foglalkozott volna a Honvéd csapatával. 1955 tavaszára végleg megingott a politikai hatalma is, miután a moszkvai vezetés bírálólatban részesítette a Nagy Imre által fémjelzett „új szakasz” politikáját. Farkas Vladimir szerint „1955 júniusában már túl voltunk Nagy Imre és Farkas Mihály politikai megbélyegzésén, melynek során apámat eltávolították a Politikai Bizottságból és a Titkárságból. Tőle tudom, hogy az 1955. áprilisi KV-ülés előtt Rákosi Mátyás – Gerő Ernő jelenlétében – a következőket mondta neki: »Ha 1953-ban nem fordultál volna velünk szembe, nem kerültél volna ebbe a helyzetbe. És főleg abba, ami még vár rád«”.⁸⁸ Farkas ezt követően – valószínűsíthetően kényszerűségből – a Szovjetunióba távozott, hogy elvégezze Moszkvában a vezérkari akadémiát, és onnan csak 1956 márciusában tért haza, mialatt az MDP 1956. március 12-13-i KV ülésén már komolyan felmerült a személyi kultusz és a törvénytelenések kérdése. Ezen Kádár János⁸⁹ magából

⁸³ MNL OL MKS-276. f. 67. csomó. 209. ó. e Hegyi Gyula levele Farkas Mihálynak. 1954. június 5.

⁸⁴ Uo. Kutas István levele Farkas Mihályhoz a labdarúgó-válogatott fogadására a világbajnokság után. 1954. július 2.

⁸⁵ A berni világbajnoki döntőben július 4-én 3:2-re kikaptunk a Német Szövetségi Köztársaság válogatottjától.

⁸⁶ Pütkösti Árpád: *Rákosi bukása, száműzetése és halála 1953–1971*. Budapest, 2001. 187.

⁸⁷ Pütkösti Árpád: *Rákosi*, 188.

⁸⁸ Farkas: *Nincs mentség*, 400.

⁸⁹ Kádár János (1912–1989): Írógépműszerész, kommunista politikus, miniszterelnök. 1933-ban mint kommunistát letartóztatták, egészen 1935-ig a Gyűjtőfogházban, illetve a szegedi „Csillag” börtönben volt fogoly. 1944-ben ismét letartóztatták az ország déli határán szökési kísérlet miatt. Két évre ítélték, de fogságából megszökött. 1945-ben Budapest rendőrfőkapitány-helyettese, 1948–1950 között belügyminiszter. 1948–1951 között a MDP főtitkár-helyettese. 1956–1958 és 1961–1965 kö-

kikelve követelte Farkas Mihály felelősségre vonását.⁹⁰ Ezzel indult meg az a lavina, amely oda vezetett, hogy 1956. július 18-án Rákosi Mátvás lemondott az MDP első titkári posztjáról, majd véglegesen a Szovjetunióba távozott, míg Farkas Mihály szovjet tanácsra önkritikát gyakorolt. Ez azonban már nem mentette meg az egykori honvédelmi minisztert, mivel a közhangulat is egyre erősebben követelte a felelősségre vonását a törvénytelenésekben játszott szerepe miatt. S miután Gerő Ernő, a párt új első titkára megígérte a szovjeteknek, hogy Farkast zárt tárgyaláson vonják felelősségre, a Politikai Bizottság október 12-én engedélyt adott letartóztatására. 1957. március 12–16-án, illetve 23-án tartották Farkas tárgyalását a Legfelsőbb Bíróság Katonai Tanácsa előtt, melynek során hat év börtönre és két év közügyektől való eltiltásra ítélték. Kádár János személyes közbeavatkozása után a Legfelsőbb Bíróság Népbírói Tanácsa április 19-én tizenhat év börtönbüntetésre súlyosbította az ítéletét. 1960. április 1-jén végül egyéni kegyelmmel szabadult.⁹¹

A Honvéd szereplésében nem okozott különösebb törést legnagyobb patrónusának elvesztése. Feszültséget eredményezett viszont a különféle kedvezmények elvesztése, valamint az, hogy a sport- és pártvezetés kettős mércével mérte a labdarúgókat anyagiak tekintetében.⁹² Ennek hatására komoly ellentétek alakultak ki a Kocsis–Czibor, illetve a Bozsik–Puskás nevével fémjelzett klikkek között.⁹³

A „nagy Honvéd” szétesése érdekes módon szintén 1956 októberében kezdődött, ugyanabban a hónapban, amikor a csapat egykori patrónusát letartóztatták. A forradalom és szabadságharc – átmeneti – győzelme után hagyta el a csapat miniszterelnöki engedéllyel az országot, hogy felkészüljön a november 22-i Bilbao elleni Európa Kupa meccsre. A szabadságharc november 4-ével kezdődő leverését követően a csapat az NSZK-ba utazott, ahol fekete karszalaggal lépett pályára, s ez a Magyarországon frissen megalakult Munkás-Paraszt Kormány szemében ellenséggé tette őket.⁹⁴ A feszült politikai légkör miatt a december 20-án rendezett visszavágót is idegenben, ezúttal Brüsszelben vívta meg a csapat. Miután a két meccs alapján búcsúzni kényszerült a sorozattól, a játékosok úgy döntöttek, nem térnek haza, hanem elutaznak a szakosztályvezetőjük – Östreicher Emil⁹⁵ – által szervezett dél-amerikai túrára.⁹⁶ A Kádár-kormány úgy igyekezett az utazásról lebeszélni, illetve a hazaté-

zött miniszterelnök. 1956–1988 között a MSZMP KB első titkára, majd főtitkára. 1988–1989 között a párt elnöke.

⁹⁰ Baráth Magdolna – Feitl István: *A felelősségre vonás útvesztői*. In: Baráth Magdolna – Feitl István (szerk.): *Lehallgatott kihallgatások. Rákosi és Gerő pártvizsgálatának titkos hangszalagjai*. Budapest, 2013. 314.

⁹¹ Baráth–Feitl: *A felelősségre vonás útvesztői*, 326–327.

⁹² Az 1954. május 22-i jutalomosztáskor a Margitszigeten többek között Farkas Mihály, Hegyi Gyula OTSB-elnök, valamint Sebes Gusztáv tett látogatást a válogatottnál egy nappal a Magyarország – Anglia mérkőzés előtt, amikor is az aránytalan jutalmazások miatt valóságos „palotaforradalom” robbant ki a játékosok között, mely odáig fajult, hogy a futballisták már a másnapi mérkőzés bojkottjával fenyegetőztek. Mivel a puskaporos levegőben zajló vitában Hegyiék nem bírták lecsillapítani a kedélyeket, visszahívták az addigra már eltávozott Farkast, aki visszatérve rettenetes haragra gerjedt, és nyíltan az ÁVH-val fenyegette meg az összes renitenst. Erre a kedélyek átmenetileg lecsillapodtak. Kő: *A Grosics*, 127.

⁹³ Pütkösti: *Rákosi*, 188.

⁹⁴ Rózsali: *A nagy Honvéd*, 26.

⁹⁵ Östreicher Emil (1915–1992): Labdarúgó menedzser. 1953-tól 1956-ig a Honvéd labdarúgó csapatának szakosztály-igazgatója. 1956-ban disszidált. Ezt követően dolgozott a Wiener SC-nál, a Real Madridnál, a Torinónál és a Schalke 04 együttese mellett. 1982-ben a spanyolországi világbajnokságra utazó magyar labdarúgó válogatott menedzsere.

⁹⁶ Takács: *Szoros emberfogás*, 70.

résre rábeszélni a csapatot, hogy a brüsszeli visszavágóra kiküldte az ex-szövetségi kapitányt, a még mindig az OTSB elnökhelyetteseként dolgozó Sebes Gusztávot, hogy vesse latba minden befolyását az ügy érdekében. Sebes missziója csak igen csekély sikert hozott, elsősorban a csapat fiatalabb játékosai, mint pl. Tichy és Machos nem utaztak tovább Dél-Amerikába, míg a keret zöme vállalta az utazást. A dél-amerikai túrára el tudott utazni az együttes 1957. január 13-án, mert „kiegészült” a keret a külön meghívott Grosiccsal valamint a szintén külföldön tartózkodó Vörös Lobogó és Újpesti Dózsa néhány játékosával.⁹⁷ A túra után – miután a csapat visszatért Bécsbe – három klasszis labdarúgója, Puskás, Kocsis és Czibor, valamint vezetőedzője, Kalmár Jenő⁹⁸ és szakosztályvezetője, Östreicher Emil úgy döntöttek, hogy nem térnek haza Magyarországra. Ezzel a „nagy Honvéd” végleg megszűnt létezni. A katonai elhárítás 1957 áprilisában körözést adott ki a disszidált labdarúgók ügyében – hazaárulással vádolva őket –, melyet Kocsis Sándor esetében 1960-ban, míg Czibor Zoltán és Puskás esetében 1963-ban szüntetett meg.⁹⁹ Puskás azonban különösen érdekelte az államvédelmet, ezért az egykori Honvéd-ügynökök tartótisztjét, Erdélyi Jenőt – akivel Puskás jó barátságban volt disszidálása előtt, és akiről nem is sejtette annak ügynök voltát – kérték fel, hogy levelezzen az 1958-ban a Real Madridhoz szerződő klasszissal. Így kívántak Puskás révén kapcsolatba kerülni az ekkor már Granadában edzősködő Kalmárral és a szintén Real Madridnál dolgozó Östreicherrel. Leveleiben Erdélyi – melyeket a katonai elhárítás állított össze – személyes dolgokon kívül kritizálta az új Honvédot is, mondván, az új vezetőedző, „Sós Károly túl sok új játékost használ, és képtelen összehozni egy jó csapatot”.¹⁰⁰ Puskás rendszeresen válaszolt Erdélyi leveleire, és személyes dolgokban még a segítségét is felkínálta.¹⁰¹ Kapcsolatuk egészen 1960 januárjáig tartott, amikor Erdélyit kizárták az ügynökhálózatból.¹⁰²

Összegzésként megállapítható, hogy gyakori vádpont volt a Honvéddal szemben, miszerint egy diktatórikus rendszer „terméke” volt, melyet egy nagyhatalmú politikus (Farkas) és egy ambiciózus sportvezető (Sebes) hívott életre.¹⁰³ A körülményeket elemezve azonban az állítás csak félig állja meg a helyét. A csapat játékosai korukat megelőző egyéniségek voltak, akiknek az volt a személyes tragédiájuk, hogy egy elnyomó rendszer kihasználta képességüket és hírnevüket. A kettősséget jól jelzi, hogy a rendszer nagyhatalmú emberét, Sebes Gusztávot a FIFA (*Fédération Internationale de Football Association* – Nemzetközi Labdarúgó Szövetség) történelmének tíz legnagyobb edzője közé sorolja, Farkas Mihályt pedig koncepciós körülmények között felelősségre vonták törvénytelenégeiért Magyarországon. De a sztálinista Magyarországon egyedül csak Farkas Mihály lett volna bűnös, hatalom-éhes?¹⁰⁴

⁹⁷ Kő: *A Grosics*, 186.

⁹⁸ Kalmár Jenő (1908–1990): Labdarúgó, majd labdarúgóedző. Játékosként bajnok az MTK (akkor Hungária) csapatával. Tizenötösörös válogatott. Edzőként bajnokságot nyert a Csepellel, majd még háromszor a Budapesti Honvéddal. 1956-ban disszidált. Külföldön dolgozott többek között a Sevilla, a Granada, Hapoel Tel-Aviv, a Porto és Malaga trénereként. Az izraeliekkel 1960-ban országos kupát nyert.

⁹⁹ ÁBTL 3.1.5 O-11912; ÁBTL 3.1.5 O-10594. Vö. Takács: *Szoros emberfogás*, 81.

¹⁰⁰ ÁBTL 3.1.5. O-11912 „Eperjesi” ügynök levele Puskás Ferenchez.

¹⁰¹ Uo. Puskás Ferenc válasza Erdélyi Jenőnek.

¹⁰² Takács: *Szoros emberfogás*, 77.

¹⁰³ Rózsaliгети: *A nagy Honvéd*, 33.

¹⁰⁴ Rózsaliгети: *A nagy Honvéd*, 36.

KRISZTIÁN GLAUB

Sports and/or politics. Mihály Farkas and the Budapest Honvéd football team

With the establishment of the Stalinist system, nationalization commenced even in sports in Hungary. After various restructuring efforts, the single-party state created an extremely centralized top organization to oversee sports (OTSB), which was directly controlled by the party, more specifically by the Sports Department of the Administrative Office of the Hungarian Working People's Party (MDP). This department was led by Mihály Farkas, one of the most powerful politicians of the system, who, as minister of defence, championed the idea of creating a sports club for the army. Established in December 1949 in Kispest and officially founded in February 1950, Budapest Honvéd was one of the most distinguished sport clubs of the Rákosi era up until its fall in the autumn of 1956. This is especially true of the football division where such soccer geniuses as Ferenc Puskás and József Bozsik were playing, and where key players of the Hungarian national side, the Mighty Magyars, including Sándor Kocsis, Gyula Grosics and Zoltán Czibor, ended up through “controlled” transfers. However, due to the circumstances, the players could not become professional footballers: officially, all of them were officers of the Hungarian People's Army, who supplemented their salary with modest bonuses and smuggling, which was tacitly overlooked by the Farkas-led sports leadership. Between 1950 and 1956, the “Great Honvéd” won one championship after the other and remained Hungary's most successful football club even after Mihály Farkas was deprived of some of his powers in the summer of 1953. After losing his seat of defence minister, Farkas was not in a position any more to influence the life of the sports society with the usual favours, and the team harmony, between the players accustomed to rewards started to break down. In the summer of 1956, the MDP party leadership named Farkas “the primary person responsible” for the unlawful Stalinist acts, and had him arrested in autumn. In the same autumn, after the fall of the revolution and war of independence, several Honvéd footballers and leaders, then on a tour abroad, decided not to return home. This way, in paradox way simultaneously, yet independently from each other, ended the career of one of the most prominent leaders of the Stalinist era and fell into pieces the greatest and most successful football team of the 1950s.